

2

1724

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԵԼԵԱՆ

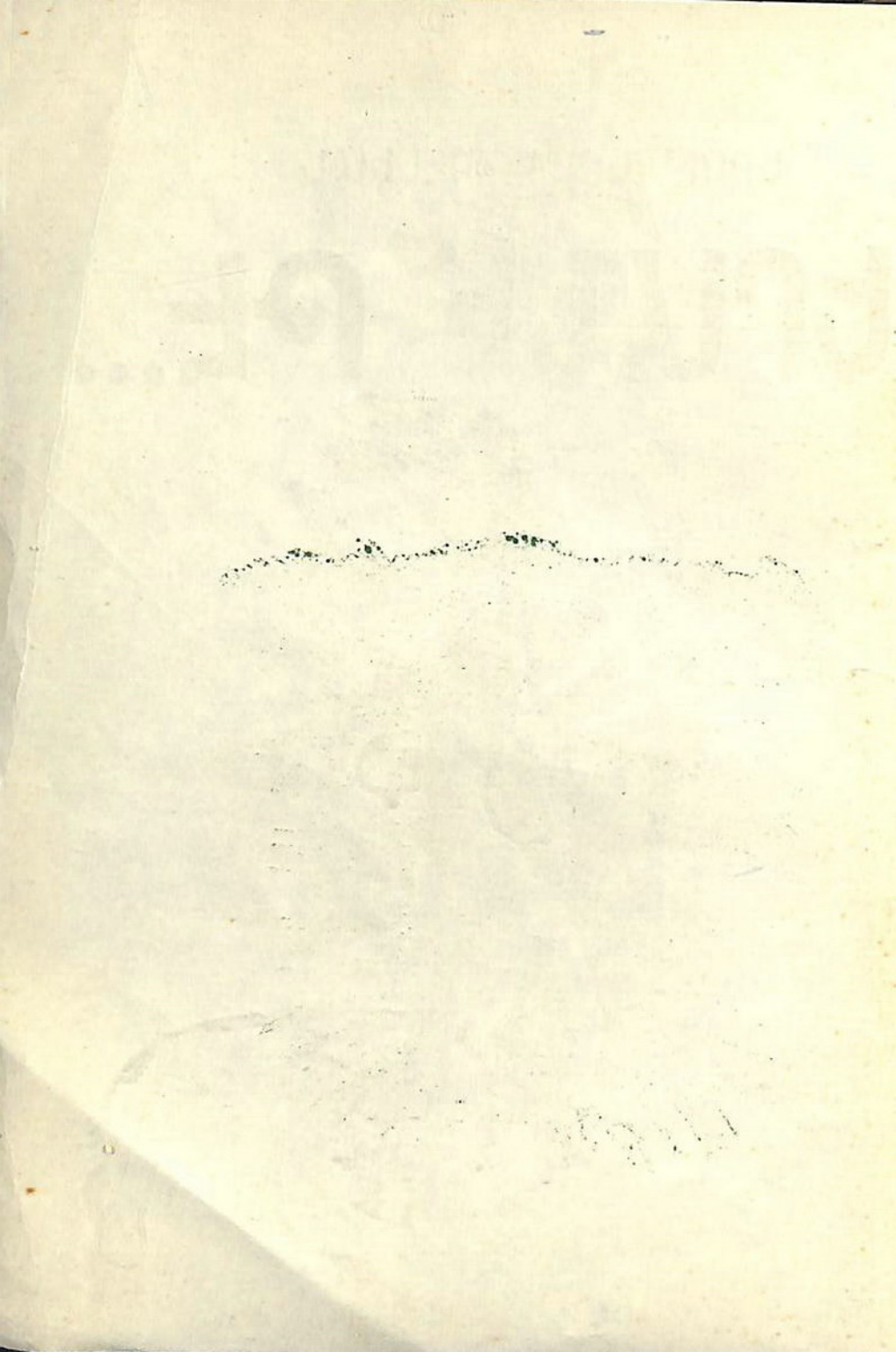
ԵՐԱՆԻ ԹԷ...

Գրած Արամ
Արամ Արամյանի
Գրած — Մարտի

1724

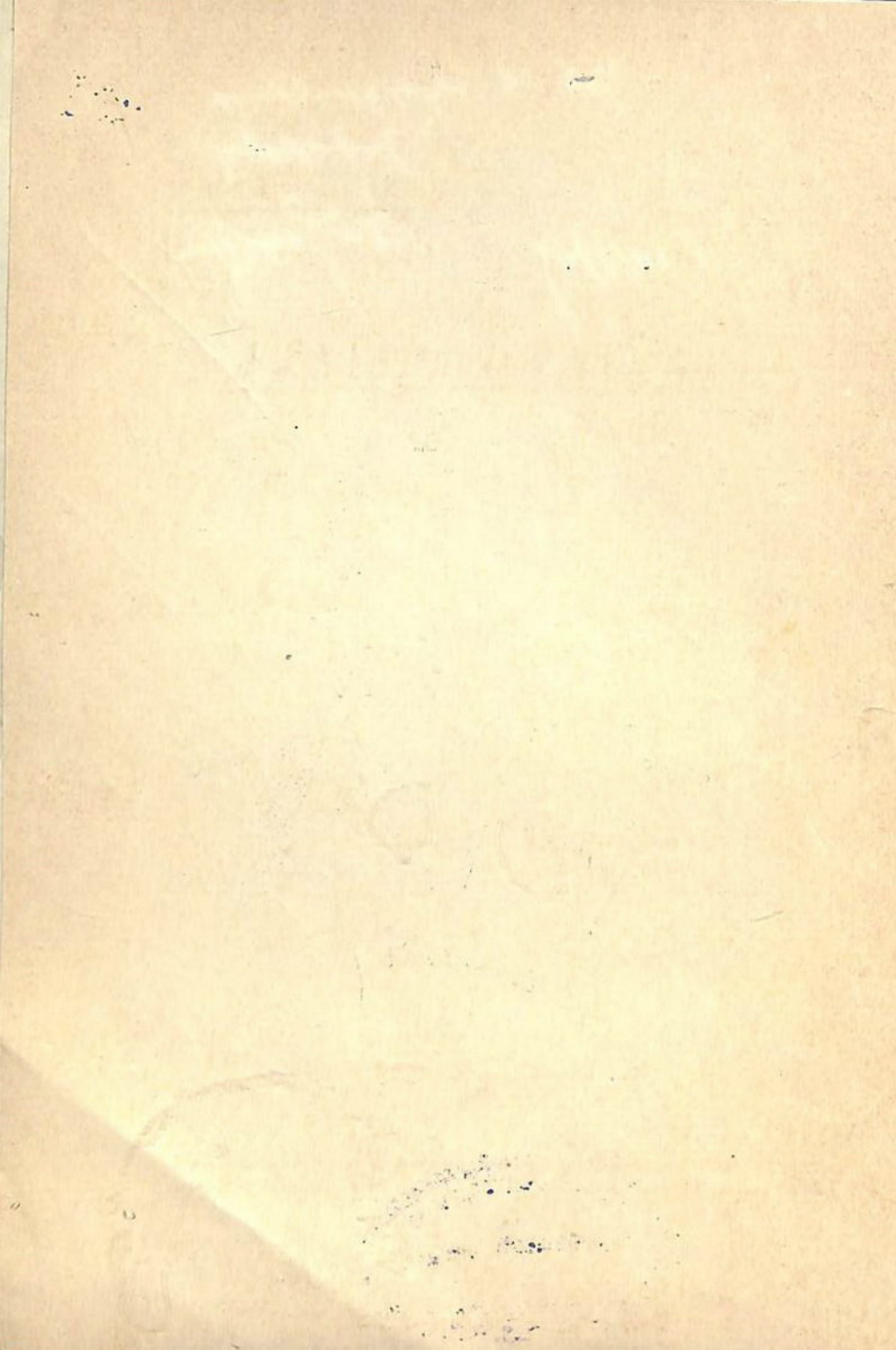
ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Արամ
Գրիգորյան
Հանրիկ — Մարտիս

1424

Պրոֆ. Լ. Լեւոնյան:

493

ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ “ԴԷՊԻ ԼՈՅՍ” ԹԻԻ 2

14/4/48

Լեւոնյան

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԵԼԵԱՆ

ԵՐԱՆԻ ԹԷ...

ԼԼԼ
544

Ի Ս Թ Ա Ն Պ ՈՒ Լ

1948

Hermon Dizgilevian ԳԻՏՈՒԹՈՐՆԵՐԻ Doğan Basımevi

ՄԱՐԴ երբ արուեստի մասին յայտնուած այլազան

կարծիքները ամփոփել փորձէ, յաճախ առանց
դոհաւորութեան զգալու, կը տարուի խորհիլ թէ արուեստը
ի՞նչ է եւ ո՞ւրիկե ծնունդ առած է. անոր աղբիւրը,
մարդուն իր զգացումները ուրիշներու փոխանցելու
երկունքն է միթէ. դէպքերու պատկերացումը ու ի-
րերու վերարտադրութիւնը արուեստի որոնումի
յայտարար նշաննե՞ր են արդեօք: Նկատելով որ ար-
ուեստը գիտութիւն չէ, սահմանումն ալ յարափոփոխ
կ'ըլլայ. գիտութեան մէջ անգամ կան տեսութիւն-
ներ որոնք փոփոխական են. լոյսին ալիք կամ քուան-
թում (նիւթական փոքր մասնիկ) ըլլալու վիճաբա-
նութիւնները դարեր տեւեցին. կարծես այժմ երկու
տեսութեանց զուգորդութեամբ նորը(*) ընդունուած
ըլլայ. Բուանքարէն է ըսողը. տեսութեան մը բա-
ցարձակ ճշդութիւնը կարեւորութիւն չունի, բաւ է
որ երեւոյթ մը մեկնաբանէ, արդ մարդի մը մէջ ուր
այս խօսքերը կը շոյլուին, ի՞նչպէս սահմանել ար-
ուեստը երբ ան արմատները նետած է առաւելապէս
մարդկային զգացական ներաշխարհին մէջ որ իր կար-
գին աւելը կը ստանայ արտաքին աշխարհի բազմա-
թիւ ազդակներէն:

Նորագոյն ժամանակներու ընթացքին, արուեստը
իրր դաստիարակչական հաստատութիւն իր դերը կա-
տարել սկսել է յետոյ, բազմաթիւ արուեստագէտներ
արտայայտութեան հասարակաց կէտի մը շուրջ չի

(*) «Լ. Տր Պրոկշի»ի մեխանիք օնոլոգիայի տե-
սութիւնը:

կրցին համախմբուել. պատճառը այսօր աւելի բացորոշ է, քանի արուեստը ժողովուրդին սպրուկնե-
րուն արտայայտութեան միջոց, անոր տնտեսական
ընկերային շարժումին հետեւելով ճշտապէս փոփո-
խութեան ենթակայ է, ուրեմն հասկնալի կը դառնան
ըմբռնումի ու դատողութեան պայքարները հարթելու
դժուարութիւնները, որքան ատեն որ անոնց ահր
պահուած պիտի մնայ երկրագունտի ժողովուրդնե-
րու, նոյնիսկ երկրի մը սահմանափակ տարածութեան
վրայ ապրողներու ընկերային կեանքի մեծ տարբե-
րութեանց մէջ:

Հարցը նախորդ դարերուն համար տարբեր էր
որովհետեւ բացի փոքրաթիւ անձերէ, կեանքի երե-
ւոյթներու ու իրողութեանց հանդէպ մեծամասնու-
թիւնը մշակոյթէ ու հասկացողութենէ զուրկ էր:

Արուեստագէտներու ստուար բանակին գործը
դարեր ամբողջ, միմիայն մեծամեծներու կեանքը եր-
գել ու նկարել եղած է, քիչերն են որ ժողովուր-
դին ծառայած են: Սինքլէր կը յիշեցնէ թէ մարդկա-
յին պատմութեան սկիզբէն ի վեր, բոլոր շրջաննե-
րու գնահատուած արուեստագէտները, իրենց ժա-
մանակաշրջանին իշխող գոսակարգերը գովաբանելով
անոնց ծառայող անձերը եղած են, մինչ միլիոննե-
րու հասնող պարզ մահկանացուն արուեստի պատ-
մութեան էջերուն մէջ չատ քիչ տեղ գրաւած է, կար-
ծես նոր ժամանակաշրջաններու յատուկ է անոր բե-
մի վրայ երեւումը. մօտիկ անցեալին, արուեստա-
գէտը ինքզինքը ամպերու մէջ տեղաւորած էր ու կը
պատգամէր. — լսեցէք պատմութիւնը իբրեւրէն —
բանաստեղծը երկինքն ի վար համասփիւռ ժպիտնե-
րով կը ժպտի, ամպերէն, խաւար մթութիւններէն
եկած ողբ ու լալիւններով կուլայ, ծաղիկներուն,
մարգերուն բուրած անուշահոտութիւններով կը զի-

նովնայ, ինք բնութեան գեղեցկութեանց ու զարդերուն հանդէպ յափշտակութեամբ լի վսեմ արարած մըն է ու մարմնացեալ զգացում մը համակ (կարծես թէ բնութիւնը ու կեանքը միայն գեղեցկութիւն ու զարդ ըլլային):

... Բանաստեղծը լոյսերու մէջ չըջան ընող արշալոյսներուն, աստեղափայլ երկինքներուն, տըրտմութեամբ լացող արեւմուտքի տեսարաններուն հանդէպ բնութեան հրաշալիքները գեղգեղելու համար ստեղծուած անձնաւորութիւնն է: — Ժամանակաւ կրնայ ըլլալ որ ան իր գեղգեղանքին արձագանգն ալ ինք լսած ըլլայ. բայց այսօր...

Ամէն դարաշրջան ու շարժում իր տեսարանը կ'ունենայ. Ա. Սինքլէր ալ արուեստը նոր վերլուծումի ենթարկող անհատականութիւն մըն է. բայտ Ա. Նոբ, ներկայ մարդկութեան արուեստի, գեղեցկագիտական արտայայտութեան կերպի ու միջոցներու մասին ըմբռնումը սխալ է ու սապէս կ'ամփոփէ այդ սխալները.

Ա) Արուեստը արուեստի համար է, արուեստին վերջին հանգրուանը ու արուեստագէտին ճշմարիտ պարտականութիւնը ձեւարանութիւնն է, այսինքն արտայայտութեան կերպի կատարելութիւն:

Բ) Ըստ անձնագոյններու (Սնոպ) արուեստը առեղծուածային բան մըն է, անոր համար ոչ թէ ընդհանուրին, այլ մասնաւոր փոքրամասնութեան մը պէտք է խօսի:

Գ) Արուեստը աւանդութիւն ունի, նորերը հիներու պէտք է հետեւին ու միայն դասականները ու գեցոյց ունենան:

Դ) Արուեստը, մարդը առօրեայ կեանքի դժուարաբխներէն հեռացնելու ծառայող գուարհութեան ու մշակութային միջոց մըն է:

ե) Իրական արուեստը ֆարոգութեան միջոց չի ազատութեան, իրաւունքի նման զազափարներով չի հետաքրքրուիր. Սինքլէր կ'աւելցնէ. «Այսպէս ըսողները միմիայն իրենց գործերուն քարոզութիւնը կատարողները չեն միթէ»։ Արուեստագէտը ապրող ընկերութեան մասնիկն է, գործին հոգեբանութիւնը իր ժամանակաշրջանին տիրապետող տնտեսական ուժերն են որ կը տնօրինեն։

Ըստ Սինքլէրի, արուեստը կեանքին, արուեստագէտը իր անձին արտացոլացումն է, այս անձնականութիւնն է որ ուրիշներու զգացումին ու կարծիքին ներգործելով, անոնց մէջ փոփոխութիւն յառաջ պիտի բերէ։ Ըստ իրեն, արուեստագէտը՝ հոգեկան ու իմացական կարգապահ աշխատանքով է որ յառաջգիմութեան ուղին կը գտնէ ու մարդը ցնցող յուզումները կը յայտնէ, անոր զգեստնել պարտոււորուած վտանգները կը մատնանշէ, ըմբռնանելու արժանի հաճոյքները ցոյց կուտայ, արուեստի արտայայտութեան կերպերը բարեփոխելով, յստակ մտածումներով ու կեանքով զեղուն գործեր կը յղանայ։ Սինքլէր կը յիշեցնէ թէ բոլոր դժուարութեանց հակառակ, դարերու ընթացքին հասած հերոս ու մարտիրոս արուեստագէտները հեղինակի, անօթութեան կուրծք տալով, եղբայրութեան, իրաւունքի, ճշմարտութեան երգիչներ եղած են։

Սինքլէր կը պատմէ թէ պատանեկութեան ճանչցած առաջին արուեստագէտը նկարիչ մը եղած է, ան միշտ լրագրի ցրուիչներ, գիւղացի պատանիներ ու ծալլապատիկ նստող զեղջուկներ կ'իւղանկարէր, օր մը, կ'ըսէ, երբ բազուկներէն մին կորսընցուցած, մօրուսաւոր հաճելի տնձ մը նկարելը խնդրեցի, ապշած ըսաւ. «Արուեստագէտ մը երբէ՛ք աջպիսի նիւթերով չզրադիր»։ Երբ տարիներ վերջ

մեծ արուեստագետներու այդպիսի գործերը տեսայ, այն ատեն է որ մարդկային գոյութեան խորերը թափանցողներուն իրական ու տղեկներու նման և տղոց նման խորհող մեծերուն ծափահարութեանց ծարաւի եղող կեղծ արուեստագետները զանազանեցի:

Հակառակ որ արուեստագետը ընկերային իրականութիւն մըն է, ան ինքզինքը անկախ հոգի մը կարծելով այս ճշմարտութիւնը կը ժխտէ ու փղոսկրէ աշտարակի մը մէջ երկնային ոգիներէ այցելութիւններ կ'երեւակայէ, զեղանի կիներու գուրգուրանքը կ'երազէ. տեսական ըլլալով իր գործերը միայն մտաւորականներու համար կը յղանայ: Ասոնց փոխարէն երիտասարդ յառաջապահ արուեստագետներու ապագայի մեծամասնութեան համար գրի առած գործերը ի՞նչ ընդունելութիւն կը գտնեն. Վօլթէր սապէս կը կատակէ. «Ապագայ սերունդներու ուղղեալ նամակները, քիչ անգամ իրենց հասցէներուն կը հասնին»:

* * *

Խթանպուլի ենթահողը նոր ընձիւղումներու ապագայ աճումին կարելիութիւն պիտի տա՞յ, այդ որոշ տուեալներու ենթակայ է. առաջինը ժողովուրդին հասկացողութիւնն ու հաճոյքը պիտի ըլլայ դէպի նոր փորձարկումները, որ եւ է շարժում իր մղիչ ուժը ժողովուրդէն կը ստանայ, առանց անոր քաջալերանքին ու խանդավառութեան բողբոջող ծիլը չուտով կը թառամի: Սկիզբները անտարբերութեան ու անիրաւի խճճմանքներու հանդիպիլ բնական է. արդէն պնդող չկայ որ փոքրաթիւ նորերու գործերը — աւելի ճիշդ փորձերը — բոլորն ալ գրական

նոր արտայայտութեան կերպի գեղեցիկ նմոշներ
 են, կրնայ ըլլալ որ անյաջող դրուածքներ ալ բա-
 ւական թիւ մը կազմեն. բայց մեր մօտ քննադատ-
 ներու գաղափարելի կողմը սա է. միմիայն տկաւ
 գրութիւններ, երբեմն ալ կէս լուրջ, կէս զարտու-
 ղի փորձերը մատի փաթթոց բնելով ամբողջ շար-
 ժումն ու անձերը ձաղկելն է: Մինչև հիմա քիչ
 խնդրոյ առարկայ եղած նիւթերու ու պատկերներու
 մասին արտայայտուիլը արուեստի գէժ մեղանշնում
 է. վճռաբար ասոր հակառակը պնդել կարելի է, քա-
 նի արուեստը մարդուն բնկերային, տնտեսական
 յարափոփոխ ազդակներուն կապուած է, որոշ է որ
 յարատեւ խմորումներով իրեն նոր հուններ պեղէ:
 Մենք արուեստի պաշար ամբարած լայնախոհ քըն-
 նադատներու կը կարօտինք, որպէսզի անոնք իրենց
 գաղափարներն մէջ առարկայական ու անաչառ կա-
 բնեան ըլլալ: Անոնք նորերուն լաւ կողմերն ալ
 պէտք է նոյնութեամբ տեսնեն. եթէ սխալներ կան,
 ինչ որ տարակոյսէ դուրս է, ու եթէ իրենք զիրենք
 իրաւասու կը զգան ախտաճանաչումի, թերիներք
 թող մատնանշեն. բայց ցաւալի է որ ոմանք խօ-
 սած ըլլալու համար կը հակաճառեն, ոմանք ալ
 քիչ մը մշակոյթ ունենալով հստակեցնել աշխարհ են ու
 սա մտասեւեռումը ունին, թէ արուեստի գաղտի սե-
 փականատէրերն են սւ աշխարհումաներուն մէջ միայն
 իրենք պէտք է ման գան:

Գրական շարժումի մը յաջողութիւնը նոյնպէս
 ու առաւելագլէս կախում ունի երկրի մը բնկերա-
 յին, տնտեսական, կրօնա-քաղաքական բմբռնումի
 ազդակներէն: Բազմաթիւ անգամներ կրկնուած է թէ
 արուեստը ազատ մթնոլորտի մէջ հասակ կը նետէ:

Մշակութային տեսակէտով Թուրքիոյ գէպի ա-
 բեւմուտք շարժումը դարու մը պատմութիւն ունի.

էբրեւոսացիները իրենց կեանքի մակարդակին
բաւարացման հետ գէպ ի ժողովրդապետութիւն կը
յառաջդիմէին, թուրքիոյ մեծամասնութիւնը այդ
վերելքի ազդակներուն անձանթ իր քայլերը ա-
նոնց չէր կրցած յարմարցնել: Ներկայիս ալ երկ-
րին ռամկավարացումի սկզբնաւորութեան, նորա-
հաս սերունդը ազդեցութեան ու հակազդեցութեան
ալիքներուն ենթակայ պիտի ըլլայ, սոյն պայման-
ներուն մէջ կարելի է երգել երգը այսօրուայ, մա-
նաւանդ վաղուան մարդուն, չէ՞ մի որ վաղը պատ-
րաստողները մասնաւորաբար արուեստագէտները
պիտի ըլլան: Իրողութիւն է թէ՛ յառաջապահ մշա-
կոյթի հակաճեղք մարդուն բարձրացման, ազնուաց-
ման ու եղբայրութեան համար աշխատած են:

Թուրքիա ալ մարդկայնական դադափարներով
օժտուած ազատատենչ զաւակներ ողջունեց: մանա-
ւանդ հանրապետութեան հռչակումին յաջորդող տա-
քինեքուն, անոնցմէ ոմանք նոր բանաստեղծու-
թեան խորքի ու ձեւի յառաջապահները եղան երկ-
րին սահմաններէն ալ անդին ծանօթ գէմքեր դառ-
նալով:

Մեր ալ նորերու ոճն ու նոյն իսկ մտածելա-
կերպը յաճախ ազդուած է թուրք նոր բանաստեղծ-
ներէն, որովհետեւ անոնք Ա. Ընդհ. Պատերազմէն
վերջ գործեր արտադրել սկսած էին. մենք Իսթան-
պուլի մէջ հին արժէքներու վրայ բան մը չէինք
կրցած աւելցնել. այնպէս որ մեր նորերու ուսում-
նասիրութեան առաջին աղբիւրը այժմու թուրք բա-
նաստեղծները եղան. արդէն իրենցմէ քիչեր օտար
լեզուներու տեղեակ, գրական նոր շարժումները այդ
ակերէն կրցին ըմբռնել: Մեր նոր փորձարկուե-
րէն շատեր համեստ անհատներ են, որոնք ինքնա-
զարգացումի վաստակին պտուղը կը փորձեն տուլ,

ժողովուրդին յուզումք, տազնապք, ապրումները
երգելով: Անոնք նոյնպէս կը ժխտեն սա թէղք թէ՛
ժողովուրդը տգէտ է, արուեստէ չի հասկնար, ով որ
ժողովուրդը իջնելով արուեստի մաքրակրօնութեան
մեղանչած ըլլալէ կը վախնայ, թող յիշէ որ պարզ
դիժերով ալ, մարդուն խանդ, վերելքի ըմբռնում,
հոգեկան աղնուութիւն, յուզումներ պատճառող ար-
ւեստի գործեր կարելի է ներկայացնել: Սինքլէր
կ'ըսէ. «արուեստագէտը սառուար մեծամասնութեան
դաստիարակը պէտք է ըլլայ»:

Այսօրուայ արուեստագէտը մեծամասնութեան
կեանքը նոյնութեամբ տեսնող, պակասները դար-
մանել խորհող ու դարերու յեղաշրջումին ամբարած
իմացական կեանքի վերելքին նպաստող բոլոր նա-
խանիւթերը համադրելով անոր նոր ճամբաներ ցոյց
առնող, իրապաշտ հայեցակէտով գաղափարապաշար
պէտք է ըլլայ:

Գրեց՝ Յ. ԳԵՈՐԳԵԱՆ

ԵՐԱՆԻ ԹԷ...

Պիտի գայիր

դուն՝ մահաշունչ քամիներու ետեւէն,

դուն՝

զեփիւռով, ծաղիկներով գոյնզգոյն:

Հաւատացինք գալստեանդ բու կանաչ:

Սպասեցինք.

ահա՛ եկար վերջապէս

ո՛վ գարուն:

Կակաչներով եւ վարդերով ողողեցիր ամէն կողմ.
դուն՝

որ մեզի

նոր յոյս,

նոր կեանք,

խանդ ու եռանդ պարգեւեցիր:

Մենք ալ երգեր ունէինք քեզի համար յօրինուած,
ու քերթուածներ՝

ձօնուած քեզի,

մենք ալ,

մե՛նք ալ ուրախ երգեր ունէինք:

Ո՛վ կ'ըսէ թէ ժուժկալ չէ մարդը

եւ չգիտեր թօշնած վարդով մ'իսկ գոհանալ:

Ո՛վ կ'ըսէ թէ

մարդիկ կ'ապրին

միայն զիրար կեղեքելու մարմաջով
իրարու կեանք վրդովելու,
եւ ամէն օր
քիչ մը եւս
կեանքը դաժան դարձնելու
խրարու:

Երանի՛ թէ կարենայինք հիանալ
Ծաղիկներուդ ամէն մէկուն
գոյնզգոյն:
Եւ ումպ առ ումպ ըմբռնէինք
նեկտարդ քու
կենսատու:

Էրանի թէ կարենայինք մոռանալ
այս զարդարած դաշտերուդ
հերուան ծածծ արիւնն, արցունքն ու քրտինք:
Ու գոյնզգոյն ծաղիկ բացած ծառերուդ
տակն ինկող հերոսները անհամար
երանի՛ թէ կարենայինք մոռանալ.
Երանի՛ թէ կարենայինք...
Երանի՛ թէ...
Երանի՛...

Երանի՛ թէ կարենայինք այս բոլորը մոռանալ.
Ողջունէինք քեզ երգերով
խանդավառ:
Հիանայինք ծաղիկներուդ,
կակաչներուդ,
վարդերուդ.

ու մոռնալով
մեր կրծքերուն կրած խոցերն անհամար
երանի թէ կարենայինք երգել երգդ լիաթոք:

ՄԱՐԴՈՑ ՄԱՍԻՆ

Շատ են գրեր քերթողները
հիւսելով գավթն ընութեան.

աղաղակեր,

հեծեր,

լացեր,

զնիւիւոով են արբեցեր,
հիացեր են լուսածագին,
արշալոյսին՝

զմայլեր.

եւ խաւարին մէջ գիշերուան՝
հէքեաթային երազներու մէջ թաղուելով
լուսինն, աստղերն են դիտեր:

Ո՞վ է ասում գեղեցիկ չեն վարդերը վառ, ասղերը քիւն:
ո՞վ է ասում քե ի գնւր է մեր պոեզիան նրանց ձո-
նեջ այնքան հեղեղ:

գեղեցիկ է եղի՛ճն անգամ եւ մասանու քարն սպանկեայ
որ երկնային հուր ասղերի պատրանքն ունի:

Քայց եւ ձեզի պիտի խօսեմ . . .

բազմաչարչար մարդու մասին:

Պիտի խօսիմ բազմաչարչար մարդու մասին,
որ ապրեր է դարեր ամբողջ,

եւ վազելով յաղթանակէ յաղթանակ

պարիսպներ է տապալեր՝ սէգ, ամրակուռ,

մերթ հալածուած իր նմանէն

ու պարտուած՝ վերադարձեր պատերազմի նահատէն

լուռ, գլխիկոր, համակերպած:
Ֆաւով ծներ,
բազմատեսակ ցաւերու մէջ է ապրեր:
ցաւո՛վ մեռեր.

Ո՛վ եւ ասում գեղեցիկ չեն վարդերը վառ, աստղերը ջինջ:
Ո՛վ եւ ասում թէ ի գուր եւ մեր պոեզիան նրանց ձօ-
նեջ այնքան եջեր:

Մակայն մարդը
որ այդ վարդին փո՛ւշն է տեսեր միայն յաճախ,
քա՛ր է սեղմեր կուրծքին վրայ
եւ իր վէրքին՝
բտլասանի փոխարէն
թոյն ու աղու, ցաւ ու կսկիծ է գտեր:

Մակայն դարձեալ բոլոր ասոնց հակառակ,
ան ապրեր է դարեր ամբողջ.
թումբ է քաշեր հեղեղներուն,
ովկէաններ է նուաճեր,
գերեզմաններ՝ կայծակները:
Ու մարդն այսօր
շանթն ու մրրիկն է հեգներ,

Բեւեւեռներէն հասարակած,
արեւելքէն արեւմուտք,
պայքարեր է անընդհատ
եւ շատ անգամ արիւննովն է ոռոգեր
դաւարագեղ դաշտերն ամբողջ,

ծիւ, ծաղիկ,
Ու կակաչին իր արեան գո՛յնն է տուեր
թնդանօթի բոցերովը ատրաշէկ
կրակելով հորիզոններն շատ անգամ:

Շատ են գէշը քերթողները
հիւսելով գովքն բնութեան.

աղաղակեր,
հեծեր,

լացեր,

գեփիւռով են արբեցեր.

եւ խաւարին մէջ գիշերուան՝

հէքեաթային երազներու մէջ թաղուելով

լուսինն, աստղերն են դիտեր:

Ո՞վ է ասում գեղեցիկ չեն վարդերը վառ, աստղերը ջինջ,
ո՞վ է ասում թէ ի գուր է մեր պոեզիան նրանց ձո-
նեղ այնքան եջեր:

գեղեցիկ է եղի՛ճն անգամ եւ մասանու փարն ապակեայ
որ երկնային հուր աստղերի պատրանքն ունի:

Քայց դուն, ո՞վ մարդ բազմաչարչար,

կարելի՞ է քեզ ծղելով հազարումէկ ցաւերուդ հետ,

հազարումէկ վիշտերուդ հետ գիրկ գիրկի

դեռ վերանալ երազներով

ու դեռ երգել՝

երգել երգեր հիւանդագին:

Մ Ե Ն Ք՝ Մ Ա Ր Դ Ե Ր Ս

Մենք

մարդիկ ենք քսաներորդ դարուն ապրող:

Մենք՝

երկու միլիառ բնակիչներն աշխարհի.

դեղին գետին մէջ խեղդուող,

Հնդկաստանի Կանժ գետին սուրբ փերուն մօտ
ողջ ողջ այրուող,

եւ իր կեանքը

բեւեռներու սառոյցներուն մէջ բոլորող,

լայն, անսահման անապատին աւազներուն մէջ

բնակող,

ու լեցնող մեծ ու փոքր քաղաքները

սա պէսպիսուն աշխարհին:

Մենք՝

տեղ մը հպարտ ու բարբարոս,

տեղ մը ստրուկ,

տեղ մը ծառայ, տեղ մը տէր,

զիրար սիրող,

զիրարատող

ու մէկգմէկ խռչտանջող

մարդերն ենք այս աշխարհի:

Մենք,

որ հացին համար ենք աշխատեք,

մեր օրերը խուցերու մէջ բանտարկելով

քաղաքներու մէջ լուսաշող

կուրծք ենք տուեր

մեր չոր հացի ամենօրեայ պայքարին:

մենք,
 սիրոյ երգը մէկդի ձգած
 մեքենայի շառաչին հետ
 ամէն ազգէ,
 ամէն ցեղէ,
 ամէն լեզուով հացին երգը երգող մարդիկ:
 Ու մենք,
 յաճախ

արեւու տակ
 արտերու մէջ տասնըչորս ժամ աշխատող
 ներկայ դարուն շնորհներէն անհամար
 ղեռ զրկուած
 կ'ապրինք կեանք մը յուսալից:

Ու դեռ օրուան քսանըչորս ժամերուն՝
 տարբեր գործեր,
 տարբեր տարբեր պայքարներով
 մեր չոր հացին տիրացող.
 մենք՝ իրարու արիւն ծծող
 եւ իրարու քրտինք քամող անյագ մարդիկ:

Ու մենքահա՛
 երկու միլիաո բնակիչներն աշխարհի,
 սեւ,
 սպիտակ,
 կարմիր, ճերմակ կամ խաւիշիկ,
 հացի համար
 տարբեր տարբեր լեզուներով,
 տարբեր տարբեր աստուածներու աղօթող,
 մենք՝
 աշխարհի մէջ
 հազարումէկ պայքար մղող
 զօրաւոր կամ տկար մարդիկ:

Գ Ի Շ Ե Ր

Հիմա

գիշեր է այլեւս, սիրելի՛ս,
ու խաւարն է պատած ամէն կողմ:

Հիմա

մտածումներ անհամար
շրջան կ'ընեն մտքիս մէջ:

Այլ չկայ ծայն,

չկայ շշուկ,

չկայ կեանքի ոչ մէկ նշան մութին մէջ:

Ու ժամացոյցը միայն

իր հարուածներովը կարծես

— քարակոփի մը նման —

կը փշրէ ու կը փշրէ գիշերը:

Հիմա

գիշեր է այլեւս, սիրելիս.

սեւ է հագած ամէն բան.

շէնքեր,

ծառեր,

լեռներ,

ծորեր.

սեւ են հագած բոլորն ալ:

Ու դուն հիմա

քունիդ մէջ ես, սիրելի՛ս.

ով գիտէ որ երազիդ մէջ
սիրելիներ կ'ընդունիս:

— Հիմա

ժամն է այցելութեան . . .

Հիմա

մօտ է լուսածագը.

ու լուսածագէն քառորդ մ'առաջ
— սիրելի՛ս,

աչատերու տակ

շարան շարան,

ծեռքերը կապ,

աչքերը կապ,

ու բռնկած սիրտերով

մարդիկ պիտի գետին իջնան

անկենդան:

Ու այլեւս

անոնց համար

չկայ երկինք,

չկան աստղեր ու լուսին,

գետ,

ծով,

գեփիւռ, արեւ, առաւօտ:

Ու չկայ տուն,

չկայ հոգը ամենօրեայ.

չկայ գարուն,

չկայ շաշուն,

ու սիրելի,

ո՛չ ընտանիք:

Կապ ծեռքերով

կապ աչքերով,

պիտի իջնան

արշալոյսէն քիչ առաջ:

Հիմա

գիշեր չէ ալեւս սիրելիս,
ահա դարձեալ բռնկեցաւ հորիզոնը
եւ արեւը մագլցեցաւ երկինքն ի վեր,
քնացող մարդիկ դարձեալ պիտի արթննան,
ու պիտի հնչէ փողը
հացի եւ կեանքի պայքարի:

Ն Ա Մ Ա Կ

— «Հորիզոնը կարմրեր էր,
«Բայց արեւը դեռ չէր ծագած
«Երբ ես ինկայ
«Ապտերազմի դաշտին վրայ:

«Մեր արիւնով ոռոգուեցան
«Արտը, այգին ու մրգաստան.
«Եկաւ զարուն ու ծառերը
«Կարմիր ծաղկեցան ամենուրեք:

«Մէկ քանի քար կանգնեցին
«Երապարակի մը կեդրոնը
«Ու մէկ քանի բառ շարեցին
«Անունիս տակ:

«Յետոյ բաժակներ բարձրացան
«Ի յարգանս իմ յիշատակին:
«Բայց մեր տան օճախը մարեցաւ
«Նահատակի տղայ, ո՛րք զաւակս:

«Գարունը եկաւ կրկին,
«Ու ծառերը ճերմակ բացին
«Ետոյ տունն անուշահամ պտուղներ:
«Բայց մեր տան օճախը կը մնայ մարած.
«Նահատակի տղայ, ո՛րք զաւակս:

ՍԻՐՈՅ ՄԱՍԻՆ

Ա

—Սիրոյ մասին խօսէ՛, կ'ըսես, սիրելի՛ս,
երբ դեռ կը մխան ջերանները զէնքերուն,
ու դեռ կ'արիւնին վէրքերը
ազատութեան սիրոյն համար կռուողներուն։

Ու դեռ «որք»ը չէ հասկցած
իրեն տրուած այս նոր անուան իմաստը
սիրոյ մասին խօսէ՛ կ'ըսես սիրելիս։

ՍԻՐՈՅ ՄԱՍԻՆ

Բ

Այս օրերն ալ անշուշտ կ'անցնին սիրելիս.
գարուն կուգայ.

 յետոյ՝ ամառ,
հունձքն ու կալին կը յաջորդէ սերմնացան,
դարձեալ ծմեռ, ծիւն՝ մեր գլխուն,
ծիւն՝ արտերուն, լեռներուն:

Մարդիկը հող,

 հողերը մարդ,

յետոյ դարձեալ ամէն բան հող պիտի ըլլայ:
Մեր ինչի՛ն պէտք այս բոլորը սիրելիս,
այսօր կանք,
 վաղը չկանք:

«Սիրոյ մասին խօսէ՛» ըսիր:

սիրոյ մասին ե՞րբ չենք խօսիր, սիրելիս,

մեր առաջին բարենն անգամ

լուսածագին երբ կուտանք

սիրերգ մը չէ՞ կեանքին ծոնուած:

երգը հացին,

 երգը մեր լոյս ապագային,

 մեր ողջոյնը,

 մեր հե՛ւքն անգամ սիրերգ մը չէ՛:

Ո՛չ սիրելիս,

 սիրոյ մասին խօսելու

բառ չի պակսիր աշխարհի մէջ:
Հա՛րկ է եղեր գործածել
ջառեր քնքոյշ,
հեշտալուր:

Ո՛ր սիրելիս,
այս չէ՛ երգս,
այս չէ՛ երգը նոր Մարդուն:

Դարձեալ ողջո՛յն բոլորին,
ողջո՛յն մարդոց,
ապրող

շնչող,
մերթ հալածող, մերթ հալածուող,
աշխարհի տէր — հացին գերին —
ու ամէն տեղ պայքարո՛ղ մարդ,
կը սիրեմ ձեզ բոլորդ ալ.
սեւ, սպիտակ,

թուխ կամ կարմիր.

— այս սիրերգս բոլորիդ է, —
մէկ երկինքի տակ ապրողներ,
նոյն երկինքին տակը կոռուող,
ու — սիրելիս — ողջո՛յն անոնց.
նոյն երկինքին տակը մեռնող

մարդոց բոլոր աշխարհի

ԴԱՐԵՐՈՒՆ ԵՐԳԸ

Ընդարձակ են գիրկերը մեր, բարեկամներ՝
ու մեր ծոցը բաց է ամբողջ աշխարհի
եկող գացող սերունդներուն անհամար:

Ընդարձակ են գիրկերը մեր,
հազար հազար տարիներու երկայնքին
ինչե՛ր եկան, ինչե՛ր գացին:

Եկան գացին շարան շարան
երկրագունտին ազատատենչ զաւակները փոթորկոտ:
Գացին,

զարկին,

զարնուեցան անխնայ.

ինկան,

մեռան,

կորսուեցան . . .

Մոռացումի անդունդներ ենք ամենի . . .

Ե Թ Է . . .

«Առփաները ժամանակի մը կ'իշխեն,
իսկ բանաստեղծները՝ յաւիտեանութեան:»

Եթէ ըլլայի ես արքայ մը ամենազօր,
— բանաստեղծն'ր —
Կուտայի ծեղ բոլոր ինչքս:
Կուտայի ծեղ փառքս,
Ժազս ու գահս:

Մետաքս,

Ժաւիշ,

սնդուս, ոսկի ու արծաթ:

— Դո՛ւք իշխէիք ժամանակին —
ու ես

դարձնալ թող ըլլայի
մահկանացու սովորական:
Իմ չոր հացիս պայքարն անգամ ե՛ս մղէի:
Ու դուք ինձի
— բոլոր ասոնց փոխարէն —
միայն տայիք առաւօտներ լուսաշող,
առաւօտներ՝

լուսալից,

ու քիչ մըն ալ «երջանկութիւն»
«երջանկութիւն» կոչուած քանէն
զուցէ բաժին մը ճղճիմ:
Ու բաժնէի,

ու բաժնէի մարդոց բոլոր

անխտիր:

Մեծին,

փոքրին,

զօրաւորին,

տկարին:

Արբուէին քրտինքները ճակատներէն,

դառն արցունքներն՝

աչքերէն.

գլուխներն վեր,

ճակատներն

բաց ըլլալին,

կուրծքերն անխոց՝

բոլորին:

Ամէն տեղ լոյս,

ամէն տեղ երգ,

ամէն տեղ կեանք տեսնէի:

Այս բոլորը ես տեսնելով,

ընդհանուրին ցնծութեան մէջ,

ես ալ հարկաւ,

հարկաւ ես ալ

երջանիկ մարդ կ'ըլլայի:

ՁՕՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Պիտի չխաչակնքեմ խորաններու առջեւ
քու գալստեանդ համար փառաւոր:

Աղօթքներդ չտիրացաւ մարդը քեզի.
քրտինք թափեց,
արիւն թափեց.
զիտցաւ մեռնիլ քու սիրոյդ:

Հիմա
այդ մարդը քաղմաչարչար
ահա՛ կ'ապրի
ամէն օր քիչ մը աւելի չարքաշ,
ու ամէն օր
քիչ մը աւելի զօրաւոր:

Ու ան պիտի ըլլայ
երջանիկ մարդը սպասուած օրերու,
ու պիտի փառաբանէ քեզ
քու իսկական յաղթանակի պսակովդ լուսաշող:

ԶՐՈՅՑ ՏԻՐՈՋ ՆԵՏ

Տենչանք մը ունիմ՝ բարեկամներ,
տենչանք մը ունիմ՝ սրտիս մէջ խօլական.
տենչանք մը՝

պոռալու

լեռներն ու ձորերն ի վեր.

պոռալ խօլաբար

բոլոր ուժովը կուրծքիս.

պոռալ. «ո՛ւր ես,

ո՛ւր ես Դուն»

Պիտի չվախսամ շանթերէդ ու կայծակներէդ

— պատերազմի զաւակներ ենք աննկուն —

Փոթորիկներդ ու մրրիկներդ ալ քեզի՝

Դարեր ամբողջ ապրեր ենք մենք,

կուրծք ենք տուեր բոլորին.

չմնաց լեռ,

չմնաց ձոր

որ արիւնով չոռագուի,

չմնաց բոյն մը չքանդուած . . .

Ու Դուն այսօր

—բոլոր ասոնց հակառակ—

եթէ կաս, Տէ՛ր,

կա՛ս ամէն տեղ,

ու կաս հաւասարապէս ամենուրեք:

եթէ ամենազէտ ես Դուն ու զթասիրտ,

մեր բաժինը,

մեր իրաւո՛ւնքը միայն տուր, Տէ՛ր:

ինչպէ՛ս ծնրադրեմ խորաններուդ առջեւ լուռ,
եւ խունկ ու մոմ վառեմ ծնկաչոք.
Երբ գիտեմ թէ
մարդիկ ինչպէս
ինչպէս վառ կը պահեն կանթեղդ քու:

Դո՛ւն, ո՛վ Ամենագէտ,
գէթ լոպէ մը իջի՛ր գահէդ երկնային
տես արարածներդ բազմաչարչար:
Ու Դո՛ւն,

եթէ իսկապէս Դուն ի՛նքդ ես,
պիտի քանդես խորաններդ անհաղորդ,
պիտի կործանես տաճարներդ հիմնայատակ,
ու պիտի հալածես սուրբերդ քոլոր:

ՋԵՐԲԱԶԱՏՈՒՄ

Կ'արծակեմ ձեզ.

ալ ազատ էք ծուխի ծուէնները սիկառիս.
ազատ՝

անապատին վրայ ցոլացող արեւուն չափ,
եւ բեւեռները տեղացող ձիւնին չափ ազատ:

Սաւառնեցէք աշխարհէ աշխարհ,
մեր երեւակայութեան հորիզոններէն ալ անդին:
Անսահման է ազատութիւնը ձեր,
ու բաց են՝
բոլո՛ր հորիզոնները ձեր առջեւ:

Կ'արծակեմ ձեզ,
ա՛լ ազատ էք ծուխի ծուէնները սիկառիս:
Սաւառնեցէ՛ք աշխարհէ աշխարհ:
«Յտեսութիւն» չեմ ըսեր.
ալ չեմ ուզեր շղթայել ձեզ:
Երթաք բարո՛վ,
ծուխի ծուէնները սիկառիս...

Ե Ր Գ

Իրգ մը կը յիշեմ մանկութեանս օրերէն,
երգ մը՝

վճիտ ու յուսատու:

«Օրօր ըսեմ քնանաս»,

«Քնանաս ու մեծանաս»:

Ու կը տեսնեմ քանըչորս տարիներու ետեւէն
մայրս՝ գլուխս իր կուրծքին:

Եւ կը յիշեմ դարձեալ երկինք մը պայծառ,
երկինք մ'անամպ

տղայ օրեր

երջանիկ:

Ու փուլ կուգայ կարծես մէկէն

— ժամանակին հեղեղին դէմ —

յիշողութեանս պատնէշն անառիկ:

Ու կը ցնդին յոյսերս բոլոր,

ինչպէս երազ

խուսափուկ:

Ու կը տեսնեմ մանկական երջանկութիւնս՝ փշրուած,
տարիներու ծիւնը գլխուն՝

մայրս,

մայրս պարտաւած:

Հիմա

դարձեալ երջանիկ եմ

Ու բիւրաւոր նմաններուս պէս ես ալ

խառնուած եմ մարդկային մեծ հեղեղին:

Գարնան փթթող ծիլի մը պէս
 պիտի երգեմ,
 պիտի երգեմ երգն Արեւուն,
 երգը կեանքի,
 երգը մարդոց,
 երգը քուն՝ը աշխարհի՝
 Գոռ ու խանդավառ,

ՄՇԱԿԻՆ ԵՐԳԸ

Դէ՛հ, իմ սիրական եզը,
քաշէ արօրը ու մի զանգատիր բնաւ:
Քու վրայ դրուած են յոյսերը մեր.
Նախ՝ հացը,
յետոյ՝ զաւակներուս հագուստը,
ամէն բան, ամէ՛ն բան
սա քու քաշած արօրիդ
պողպատեայ խոփը պիտի տայ մեզի:

Դէ՛հ իմ սիրական եզը,
դուն յարդ կը սպասես ինձմէ,
ես քեզմէ՝ հաց,
ու տունիները ինձմէ՝ ամէ՛ն բան:

ՀԱՅԻՆ ԵՐԳԸ

Մշակին «հօ՛»էն սկսաւ քու երգդ,
ու արծազանգը ելաւ աշխարհիս ամէն կողմէն:
Դուն զա՛րդը եղար յաճախ մեր երազներուն:
Երէկ գինին պակաս էր մեր սեղանէն,
այսօր՝ պտուղը:
Բայց Տէրը քեզ անպակաս ընէ միշտ:
Մերթ քրտինքով շաղուեցար,
մերթ արիւնով ու արցունքով:
Սէրը քեզի տուաւ իր տեղը,
ոչինչ կրցաւ մտռցնել քեզ.
կինը, դրամն ու գինին,
ու կեանքի մէջ ամէ՛ն բան:
Ու դուն — օ՛հ, բարի է մատուած —
զա՛րդը եղար մեր երազներուն.
Երէկ գինին չկար,
այսօր՝ պտուղը,
բայց Տէրը քե՛զ անպակաս ընէ, հա՛ց:

ԳՈՎ Ք ՀՈՂԻ

Մարդիկ կը կռուին քեզի համար
ու կը մեռնին շատեր քու սիրոյդ.
դուն կը կշտացնես անյագ աչքերը.
քեզմով կը սկսի կեանքը.
ու դարձեալ քեզմով կը վերջանայ:

Դո՛ւն ես որ հացը կուտաս մեզի.
ջուրը,

միսը,

հագուստը:

Քեզի կը յանձնենք մեր սիրելիները՝
ծաղիկներով ու արցունքներով:
Ու դուն

միշտ մօայլ եւ անտարբեր ես:
Սակայն դարձեալ կը սիրենք քեզ,
որովհետեւ կեանքն ես դուն:

ՉԱԽԱՎԱՐԻՆ

Ծովը քու մայրդ է,
ու դուն՝
անոր բիւրաւոր զաւակներէն մին:
Ան չծնաւ թէեւ քեզ,
սակայն ան օրօրեց,
եւ ա՛ն հաց տուաւ քեզի:
Ու հիմա
տաք արեւուն տակ
մերկ կուրծքէդ վար
աղի քրտինքներդ կը թափին:
Երջանիկ ես:
Հացդ կը խմորես ա՛յդ քրտինքով
անո՛ւշ է այդ հացը.
Թէեւ չոր — յաճախ ցամաք —
եւ մերթ սոխի մը հետ
ան կուգայ զարդարել
քու շատ համեստ սեղանդ:
Բայց երջանիկ ես դարձեալ
կը քաշես ու կը քաշես թիւրք
դուն դէպի այդ չոր հացը:
Եւ յաճախ մահուան հետ
դէմ յանդիման գալով հանդերձ
չես շեղիր դուն այդ նամբէն:

ՊԱՆԴՈՒԽՏԸ

Մեռաւ քսան տարեկանին,
ապրելու տենչանքը սրտին
ու սիրելիներուն անունը շրթներուն վրայ:
Մեռաւ մեծ քաղաքի մեծ շէնքերէն մէկուն մէջ.
խուցի մը մէջ՝ միս մինակ:

Մեռաւ քսան տարեկանին,
սիրելու տենչանքը սրտին
եւ համբոյրի մը պապակը իր շրթներուն վրայ:
Մեռաւ մղոններ հեռու իր տունէն եւ սիրելիներէն
զանոնք տեսնելու տենչանքը՝ սրտին:

ԼՐԱԳՐԱՎԱՃԱՌԸ

Խլեց հայրդ փոքր տարիքիդ
«Ճակատագիր»ն անծանօթ.

ու ժպիտը անմեղ դէմքէդ քու մատաղ
սրբեց, տարաւ առ յաւէտ:

Ի զո՛ւր սպասեցին ընկերներդ փողոցի,
յետոյ առանց բեզի վարժուեցան խաղալու
դուն՝

չսկսած աղմուկները խանութներու փնդկերուն,
ու չսկսած բարախելու

բազմատրոփ սիրտը քաղաքին.
հաստ տրցակը թելիդ տակ՝ առաւօտեան թերթերու
օր մը իջարասպարէզ՝

ոտքով բոպիկ

ու կէս մերկ:

Տարիներ ամբողջ շարունակ
վազեցիր ու վազեցիր
առաւօտէն կէս գիշերները մինչեւ.
պողոտաներ ու փողոցներ.
զառիվներնէր մագլցելով:

Ի՛նչ մնաց այսօր ձեռքդ. ըսէ՛.
այսքան տարուայ պայքարէն:
Բոպիկ ծնար

բոպիկ կ'ապրիս,

ու երբ մեռնիս դարձեալ բոպիկ:

ըսէ՛ կորուստն ի՞նչ կ'ըլլայ սա մարդկութեան:
Բոպի՞կ կը պակսի աշխարհի վրայ
լրագիր ծախելու՝ յաճախորդներու:

Ի՞նչ փոյթ քեզի մահուրնէդ վերջ,
հայհոյանք կամ օրհնէնքներ:
Դուն միայն չոր հացին համար ապրեցար,
ու երբ մեռնիս հացին համար,
«ջուրին սափորը» կ'ըսեն անոնք,
«ջուրին համբան կը կոտրի:»
Ու բու մահդ,
մա՛յրդ միայն կը սգայ:

Ն Ե Ր Բ Ո Ղ Ա Ր Ե Ի Ո Ւ

Այսօր

դարձնալ կ'ողջունեմ քեզ, ո՛վ Արեւ:

Հազարներով տարի առաջ եւ այսօր

կ'ողջունեն քեզ

մարդիկ բոլոր.

բնեռներէն Հասարակած,

Արեւելքէն Արեւմուտք,

դեղին,

հերմակ,

սեւամորթ կամ կարմրագոյն:

Ապրող մարդիկը բոլոր

կ'ողջունեն քեզ, ո՛վ Արեւ:

Ի՛նչ փոյթ սակայն

եթէ շատերն անունսմէ

չունին այգերդ

կամ չունին ծայն երգելու:

Եւ ի՛նչ փոյթ թէ

մարդիկ այդքան թուղթ ու թանաք կը սպառեն

զարնան հովին,

լուսնի լոյսին,

ծառերուն ու ծովերուն

գոյքն հիւսելու:

Ինչպէ՛ս անտարբեր մնանք քեզի հանդէպ:
Ու ինչպէ՛ս ուրանանք քու բարիքներդ բոլոր:
Քու շրջաններովդ կ'ունենանք մենք եղանակներ:
Զիւնին ու անծրելին հետ ալ՝

պտուղներ ու ծաղիկներ:

Բրուտ ու մշակ քեզի համար կ'աղօթեն,
եւ քեզմէ զրկուող մարդիկ անհամար
բաց աչքերով քու կարօտդ կը քաշեն:

ՅԱՂԹԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Ա՛լ դադրեցան թնդանօթներն մահ ցանելէ
ու վեց տարուան պայքարէ վերջ՝
յոյսով մ'անշէջ
օր մը մարդիկ ողջունեցին մէկգմէկ:

Ու լոնցին մարտկոցները
գեղածիծաղ առաւօտ մը մայիսի.
եւ հայթոհելով վարագոյրը խաւարին
պարգունեցաւ
ալեծածան դրօշակն յաղթանակի:

Ա՛լ պատմութեան անդունդին մէջ գլորեցան
սեւ օրերը
միտագնած . . .

Ժամանակը աւելց տարաւ բոլո՛րն ալ:
Հիմա չկան այլեւս
Պուխէնվալտ,
Տախաու,

Մայտանէք.
ու հրկիզուած ամուսնները Հոենոսի,
Տնիերերի

Դանուրի եւ Վօլկայի-
ուր հերոսներ շարան շարան
գացին,
կորան:

Ու խաւարին վատ գրկին մէջ
ազատութեան սիրահարներ անհամար
հրացանի ցուրտ, երկաթեայ փողին դէմ
իրենց կրճերն լարեցին,
որպէս զրահ

պողպատեայ:

Ու մենք

այսօր

պատերազմի զաւակներ ենք աննկուն
որ ռազմաշունչ հառերով,
կոչերով եւ սպանդներով վրդովեցին
մեր օրերը

վարդագոյն:

Սիրոյ, երգի փոխարէն
գտանք պայքար ամենուրեք.
պայքար մը խուլ

ու անդուլ.

Մարտահրաւէր՝ հակառակներէն
հիւսիս, հարաւ կրակի մէջ,
բոցերու մէջ ամէն կողմ:
Ռատիօկայանն՝

ամբողջ օրը անընդհատ

թուանշան կը շարէր.

թուանշան,

թուանշան,

մեռել,

գերի,

կորսուած...

Որքեր

անտէր,

աւերակներ՝

անհամար:

Հիմա

դրօշն խաղաղութեան
կը ծածակի ամենուրեք
յաղթական.

ու մենք,

այսօր

կ'ողջունենք զայն մեր պողոտայի երգերով
կը պսակենք դափնիներով
լուսաշող,

ու մեր կրծքերն կռանիթէ,

— վահան եղած խուլ ու անդուլ պայքարին —
ցցած հպարտ ու հզօր,

նոր օրերուն երգը կ'երգենք.

երգ երգոց մը մեր շրթներուն

երգ երգոց մը՝

բոլր

ու գոռ:

Հիմա
Արամի
Գրադարան
Գրադարան — Գրադարան

ԶՐՈՅՑ ԵՐԱԶԻ ՄԷՉ

(—Մենք

բեզ մեռած կը կարծէինք,
ո՛ղջ ես եղերս)

Գէշ չես, ձանճի՛կ, կազդուրուեր ես:
Թաշկինակդ ալ հետքեր չունի

արիւնի:

Բայց բժիշկն ալ չըսա՛ւ արդէն.

«Պիտի ապրիս,

եթէ կաթ, իւղ, հաւկիթ ուտես.

չնչես յաճախ մարուր օդ,

եւ առատ դեղ գործածես:»

Երա՛զ էին արդեօք, ըսէ՛,

տառապանքներդ բոլոր,

ու աչքերուդ մարիլը

օրէ օր.

դպրոցը կէս ձգելդ,

արիւն թքնելդ յաճախ...

յոլորն ալ էրա՛զ էին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	էջ
Յառաջաբան	3
Երանի՛ թէ...	11
Մարդոց մասին	13
Մենք՝ մարդերս	16
Գիշեր	18
Նամակ	21
Սիրոյ մասին —Ա—	22
Սիրոյ մասին —Բ—	23
Դարերուն երգը	25
Եթէ...	26
Ձօն խաղաղութեան	28
Ջրոյց Տիրոջ հետ	29
Ձերբազատում	31
Երգ	32
Մշակին երգը	34
Հացին երգը	35
Գովք հողի	36
Նաւավարին	37
Պանդուխտը	38
Լրագրավաճառը	39
Ներքոյ Արեւու	41
Յաղթերգութիւն	43
Ջրոյց երազի մէջ	46
Բովանդակութիւն	47
Վրիպակ	48

Վ Ր Ի Պ Ա Կ

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
3	10	յարափոփոխ կ'ըլլայ	յարափոփոխ է որ ըլլայ
5	32	զուարհութեան	զուարճութեան
7	3	տղեկներու նըման	տղեկներու
8	25	սւ	սւ
13	2	զովքն	զովքն
14	13	բալասանի	բալասանի
14	22	բեւեռներէն	բեւեռներէն
21	1	էը	էը
32	9	մ'անամպ	մ'անամպ

ԳԱՄ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0548868

[709]

ԱԷԽԱ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻ
ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ «ԴԷՊԻ»

ԱԼԿ
544

Արամյ Գրիգոր
Քանիք — 17

ԳԻՆ 100 ՂՐՇ.